अस्मिन् प्रश्नपत्रपुस्तिकायाम् 28 प्रश्नाः [खण्ड—क (20) + खण्ड—ख (4+4)] एवं 10 पृष्ठाः सन्ति।

Roll No.
अनुक्रमांक

Code No. **54/SS/A/S**
कोड नं०

Set/सेट **A**

संस्कृतम्

(309)

Day and Date of Examination ....
(परीक्षादिवसः दिनाङ्कश्च)

Signature of Invigilators 1. ....
(निरीक्षकयोः हस्ताक्षरम्)

2. ....

सामान्य अनुदेशाः —

1. परीक्षार्थी प्रश्नपत्रपुस्तिकायाः प्रथमपृष्ठे स्व-अनुक्रमाङ्कम् अवश्यं लिखतु।
2. निरीक्ष्यतां यत् प्रश्नपत्रस्य पृष्ठसंख्या प्रश्नानां संख्या च प्रथमपृष्ठस्य शीर्षे मुद्रितसंख्यानुसारमेव अस्ति। प्रश्नाः क्रमानुसारं सन्ति न वा इत्यपि निरीक्षणीयम्।
3. उत्तरपुस्तिकायां परिचयचिह्नम् अथवा कुत्रापि निर्दिष्टस्थानेतरस्थलेषु अनुक्रमाङ्कलेखनं सर्वथा वर्जितम् अस्ति।
4. स्व-उत्तरपुस्तिकायां प्रश्नपत्रस्य कोड संख्या 54/SS/A/S, सेट A अवश्यमेव लेखनीया।

संस्कृतम्

(309)

समयः —होरात्रयम्] [पूर्णाङ्काः —100

निर्देशाः — (i) अस्मिन् प्रश्नपत्रे **द्वौ** खण्डौ स्तः। खण्ड—क (केन्द्रिकः पाठ्यक्रमः), खण्ड—ख (वैकल्पिक–I एवं वैकल्पिक–II) स्तः।

(ii) खण्ड—क अनिवार्यः। अस्मिन् खण्डे 20 प्रश्नाः सन्ति।

(iii) खण्ड—ख **एकः** एव वैकल्पिकः समाधेयः।

(iv) खण्ड—क कृते *85* अङ्काः, खण्ड—ख संस्कृतं संस्कृतिश्च अथवा प्रयोजनमूलकसंस्कृतम् इति वैकल्पिकयोः केवलम् एकः एव वैकल्पिकः समाधेयः। अस्य कृते *15* अङ्काः निर्धारिताः।

खण्ड—क

केन्द्रिकः पाठ्यक्रमः

1. अधोलिखितेषु कस्यचि**देकस्य** पाठस्य सारं षड्वाक्येषु लिखत— 6

(क) एतद् उपास्यम्

(ख) अतिलोभः न कर्त्तव्यः

(ग) शल्यचिकित्साजनकः —सुश्रुतः

2. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत— 1×4=4

अत्र विशिष्टं ध्यानमन्दिरम् अस्ति। स्मारकस्य अंधकारमये प्रकोष्ठे पुरतः 'ॐ' इत्यस्य चित्रं दृश्यते। अत्र सर्वे मौनं तिष्ठन्ति। शिला-स्मारकस्य विशाले परिसरे देश-विदेशेभ्यः पर्यटकाः आगत्य अस्य सुंदरतां पश्यन्ति साधनां च कुर्वन्ति।

प्रश्नाः

(क) विशिष्टं ध्यानमन्दिरं कुत्र अस्ति?

(ख) अंधकारमये प्रकोष्ठे कस्य चित्रं पुरतः दृश्यते?

(ग) प्रकोष्ठे सर्वे कथं तिष्ठन्ति?

(घ) पर्यटकाः तत्र आगत्य किं कुर्वन्ति?

3. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उचितमुत्तरं कोष्ठकात् चित्वा लिखत— 1×4=4

(क) कन्याकुमारी भारतस्य कस्मिन् भागे स्थिता? (दक्षिणे / पश्चिमे)

(ख) कानि कर्माणि शिष्येण सेवितव्यानि? (अवधानि / सुचरितानि)

(ग) जीवकः कस्य मस्तिष्कस्य शल्यक्रियाम् अकरोत्? (सुश्रुतस्य / भोजराजस्य)

(घ) कः दरिद्रः अपि सच्चरित्रवान् आसीत्? (शर्विलकः / चारुदत्तः)

4. (क) रेखाङ्कितपदमाश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत— 1×2=2

(i) कस्मिंश्चित् ग्रामे चत्वारि मित्राणि अवसन्।

(ii) ते तस्य मठम् अगच्छन्।

(ख) प्रश्नान् उत्तरत— 1×2=2

(i) दुर्वासाः कस्य मुनेस्तनयः आसीत्?

(ii) कस्य सेवनेन जरारहित देहप्राप्तिः भवति?

5. एतत् कथनं कः कं प्रति कथयति? 2

(क) सखि, संहर रोषम्, असंस्कृतमतयोऽपि मुनयः माननीयाः।

(ख) उपाध्याय, स्खलितमेकं क्षमस्व।

6. अधोलिखितपद्यांशद्वयं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत— 2×2=4

(क) अस्त्युत्तरस्यां दिशि देवतात्मा,
हिमालयो नाम नगाधिराजः।
पूर्वापरौ तोयनिधी वगाह्य,
स्थितः पृथिव्या इव मानदण्डः।।

प्रश्नद्वयम्—

(i) हिमालयः कस्यां दिशिः स्थितः अस्ति?

(ii) हिमालयः किमिव स्थितः?

(ख) दूषितं परदोषर्हि गृह्णीते योऽन्यथाशुचिम्।
स्वयं संदूषितामात्यः क्षिप्रमेव विनश्यति॥

प्रश्नद्वयम्—

(i) शुचिं जनं राजा किमर्थं दण्डयति?

(ii) कीदृशः राजा क्षिप्रमेव विनश्यति?

7. अधोलिखितयोः अन्वयद्वयोः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत— 2

(क) अक्रोधेन जयेत् क्रोधमसाधुं साधुना जयेत्।
जयेत् कदर्यं दानेन जयेत् सत्येन चानृतम्॥

अन्वयः —

क्रोधम् अक्रोधेन _____ , असाधुं साधुना जयेत्, कदर्यं _____ जयेत्, अनृतं च सत्येन जयेत्।

(ख) अपूर्वोऽयं मया दृष्टः कान्तः कमललोचने।
शोऽन्तरं यो विजानाति स विद्वान्नात्र संशयः॥

अन्वयः —

कमललोचने, मया अयम् अपूर्वः _____ दृष्टः। यः शोऽन्तरं यो _____ सः विद्वान् नात्र संशयः।

8. अधोलिखितपद्यांशद्वयस्य भावार्थयोः रिक्तस्थानानि पूरयत— 2

(क) सन्तोषामृततृप्तानां यत् सुखं शान्तचेतसाम्।

भावार्थः —

ये संतोषरूपिणा अमृतेन तृप्ताः ते एव _____ प्राप्नुवन्ति।

(ख) निद्रालाभः सुखं च स्यात् मूर्ध्नि तैलनिषेवणात्।

भावार्थः —

शिरस्त्रि तैलाभ्यंगनेन सुखपूर्वकं _____ भवति।

9. पद्यांशं 'अ' स्तम्भात् 'ब' स्तम्भेन सह मेलयत— 2

स्तम्भ—अ		स्तम्भ—ब	
(i)	कस्मै स्पृह्यति कमला	(क)	उभयं नाशयेदिदम्
(ii)	कस्तूरी जायते कस्मात्	(ख)	त्वनलसचित्ताय नीतिवृत्ताय
(iii)	अपूजितं तु तद् भुक्तम्	(ग)	मृगात् सिंह-पलायनम्
(iv)	कुतस्तद्धनलुब्धानाम्	(घ)	इतश्चेतश्च धावताम्

10. 'काले फलति सौभाग्यम्' इति नाटकस्य सारांशं षड्वाक्येषु लिखत। सहायतायै बिन्दवः दत्ताः — 6

बिन्दवः

लब्धदत्तः, निर्धनः, राज्ञः, कृतवान्, राजा, वीजपूरफलं, उदरपूरणाय, एकेन रूप्यकेण, राजा, परीक्षितुं, साधुं, नर्तकीं, व्यापारिणाम्, सर्वे, अयच्छत्, राज्ञे, अन्ते, प्रदर्श्य, रत्नानि, यच्छति।

11. (क) अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत— 1+1=2

गोपालकः : (ब्राह्मणवेशान् यक्षान् विलोक्य) स्वागतम्, अत्र भवताम्। कुतः समायाताः भवन्तः?

यक्षाः : अरण्यदर्शनोत्सुकाः वयम् इहागताः स्मः। परं त्वम् एकाकी विचरन्, वंशी च वादयन् भीतिं न अनुभवसि?

गोपालकः : कुतो भीतिः? भगवति बोधिसत्त्वे मैत्रीबले राज्यं शासति सर्वाः प्रजाः निर्भयाः सन्ति। कश्चित् कमपि पीडयितुं न प्रभवति।

यक्षाः : किं राक्षसाः अपि?

गोपालकः : अथ किम्। यदि कौतूहलं, श्रूयताम्।

प्रश्नाः

(i) यक्षाः वने किमर्थं गताः?

(ii) कस्मिन् शासति सर्वाः प्रजाः निर्भयाः सन्ति?

(ख) विभवानुगता भार्या सुखदुःखसुहृद्भवान्।
सत्यं च न परिभ्रष्टं यद् दरिद्रेषु दुर्लभम्।।

प्रश्नाः 1+1=2

(i) चारुदत्तस्य भार्या कीदृशी?

(ii) दरिद्रेषु किं दुर्लभं भवति?

12. अधोलिखितं गद्यांशं पद्यांशं च पठित्वा उभयोः प्रदत्त-प्रश्नान् उत्तरत—

(क) **गद्यांशः**

भारतीयैः पाश्चात्यैश्च विद्वद्भिः मुक्तकण्ठेन स्वीकृतमुद्घोषितश्च यत् भारतीया संस्कृतिः विश्वसंस्कृतिषु प्राचीनतमा वर्तते। भारतीया संस्कृतिः धर्मप्रधाना वर्तते। नात्र धर्मशब्देन कश्चित् सम्प्रदायविशेषः संगृह्यते, अपितु सार्वभौमधर्म एव। येन मानवानां लौकिकं पारलौकिकं च सर्वविध कल्याणं भवति स एव धर्मः। धर्म सदैव कल्याणकारी भवति।

प्रश्नाः

(i) अस्य गद्यांशस्य शीर्षकं लिखत। 1

(ii) भारतीया संस्कृतिः किं प्रधाना वर्तते? 2

(iii) अत्र धर्मशब्देन किं गृह्यते? 2

(ख) **पद्यांशः**

कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन।
मा कर्मफलहेतुर्भूः मा ते सङ्गोऽस्त्वकर्मणि।।

प्रश्नाः

(i) अस्य श्लोकस्य शीर्षकं लिखत। 1

(ii) कुत्र ते सङ्गो माऽस्तु? 2

(iii) कुत्र तेऽधिकारः? 2

13. मञ्जूषापदसहायतया 'उद्यानम्' इति विषयमधिकृत्य दशवाक्यानि लिखत— 1×10=10

मञ्जूषा
प्रातःकाले, कूजन्ति, भ्रमणम्, शुद्धवातावरणम्, खगाः, भ्रमन्ति, पुष्पाणि, केचन, शीतलवायुः, दक्षिणः, व्यायाम, अत्र, वहति, क्रीडन्ति, पादपाः, प्रसन्नाः, जनाः, प्रतिदिनं, स्वास्थ्यप्रदं, भवति, आगच्छन्ति।

14. भवान् शारदेन्दुः। भवतां निवासक्षेत्रे विद्युतापूर्तिः यदा कदा बाधिता भवति। तदर्थं विद्युत्परिषदं प्रति पत्रं लिखत। 6

15. भवतः नाम ज्ञानेशः। श्व भवतः जन्मोत्सवः अस्ति। अतः तमुपलक्ष्य स्वमित्राय रमेशाय दूरभाषसंवादं लिखत। चत्वारि वाक्यानि लिखत। 1×4=4

16. रेखाङ्कितपदे सन्धिच्छेदं कुरुत— ½×2=1

(क) परायणं ज्योतिरेकं प्रसन्नम्।

(ख) श्रृंगाणि यस्यातपवन्ति सिद्धाः।

17. (क) रेखाङ्कितपदे का विभक्तिः किं च मूलपदम्? 2

कस्य वशे जगदेतत्?

(ख) रेखाङ्कितपदद्वयं लट्लकारे परिवर्त्य लिखत— 2

राजा भोजः पुत्तलिकाम् अवदत्।
तस्य अष्ट पुत्राः आसन्।।

18. समुचितपदनिर्माणं कृत्वा रिक्तस्थानं पूरयत— 1×4=4

(क) सः बहुमूल्यं वस्त्रं _____ सभायाम् आगच्छति। (आ + दा + ल्यप्)

(ख) कंसः षड्यंत्रैः कृष्णं बलरामं च _____ प्रयासं करोति। (हन् + तुमुन्)

(ग) सेवकः _____ वदति। (उप + विश् + ल्यप्)

(घ) कृष्णः _____ दुष्टं कंसं हतवान्। (बाल्यकाल + उचितविभक्ति)

19. यथानिर्दिष्टं कुरुत— 1×4=4

(क) मातापितरौ पूज्यौ भवतः। (रेखाङ्कितपदस्य विग्रहं कुरुत)

(ख) तेन जीवहिंसा त्यज्यते। (कर्तृवाच्ये परिवर्तनं कुरुत)

(ग) कस्मै प्रदीयते भवता? (उपसर्गं चिनुत)

(घ) समुद्राः पदतलं क्षालयन्ति निरन्तरम्। (अव्ययं चिनुत)

20. अधोलिखितवाक्ये **एकम्** अव्ययम् **एकम्** उपसर्गं च चित्वा लिखत— 2

(क) दामोदरः बलरामेण सह गच्छतु।

(ख) गीतायां कर्मणः महत्त्वं प्रतिपादितम्।

खण्ड—ख

वैकल्पिक–I

(संस्कृतं संस्कृतिश्च)

21. अधोलिखितकाव्यानां तेषां लेखकैः सह मेलनं कृत्वा लिखत— 2

	स्तम्भ—अ		**स्तम्भ—ब**
(i)	जवाहरज्योतिमहाकाव्यम्	(क)	श्रीनिवास रथः
(ii)	तदेव गगनं सैव धरा	(ख)	डा० रामजी उपाध्यायः
(iii)	द्वा सुपर्णा	(ग)	सत्यप्रकाश सिंहः
(iv)	गुहावासी	(घ)	जी० बी० पल्सुले

22. अधोलिखितप्रश्नान् उत्तरत—

(क) अधोलिखितसंख्यानां कृते संस्कृतपदानि लिखत— 2

10^{22}, 10^{32}, 10^{37}, 10^{55}

(ख) 'अयुतम्' इत्यस्य प्रयोगः अनेकशः कस्मिन् ग्रन्थे प्रयुक्तः? कस्मिन् अर्थे च अस्य प्रयोगः? 2

(ग) लक्षगुणनोत्तरप्रणाल्याः सुन्दरम् उदाहरणं कस्मिन् ग्रन्थे प्राप्यते? 1

(घ) कृषिशास्त्रस्य विश्वकोशः कः ग्रन्थः कथ्यते? तस्य ग्रन्थस्य रचयिता कः अस्ति? 2

23. द्रविड-भाषा-परिवारे काः भाषाः सन्ति? 2

24. (क) वर्णाः के? तेषां नामानि लिखत। 1

(ख) संस्काराः कति संख्याकाः भवन्ति? 1

(ग) ब्रह्मचर्याश्रमानन्तरं युवा कस्मिन् आश्रमे प्रविशति? तत्र प्रवेष्टुं कः संस्कारः क्रियते? 2

वैकल्पिक–II

(प्रयोजनमूलकसंस्कृतम्)

21. अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत— 1×4=4

(क) आर्यभट्टेन त्रिभुजस्य _____ उपवर्णितम्।

(ख) अद्य प्राच्यविज्ञानस्य _____ सह समन्वयस्य आवश्यकता अस्ति।

(ग) ब्रह्मगुप्तः _____ नियमान् निर्मितवान्।

(घ) बी० ए० एम० एस० पाठ्यक्रमे _____ ज्ञानम् अनिवार्यता अपेक्षते।

22. अधोलिखितप्रश्नान् उत्तरत— 1×4=4

(क) दूरदर्शने संस्कृतवार्त्तानां दैनिकं प्रसारणं कस्मिन् वर्षे आरब्धम्?

(ख) जनसंचारस्य वार्त्तानां स्रोतांसि कतिविधानि भवन्ति?

(ग) 'डीडी-ज्ञानदर्शनम्' इति प्रणालिकाः प्रतिसप्ताहं कति दिवसेषु संस्कृतकार्यक्रमं प्रसारयति?

(घ) आकाशवाणीभवने वार्त्ताकक्षे सम्पादकाः किं कुर्वन्ति?

23. 'अर्वाचीनसंस्कृतम्' इति पत्रिका कुतः प्रकाश्यते? तस्या प्रकाशनसंस्थायाः नाम किम्? 1+1=2

24. (क) पत्रपत्रिकासु चित्राणाम् उचितं संयोजनस्य आधारः किं भवति? 1

(ख) 'नवप्रभातम्' इति दैनिकसमाचारपत्रं कुतः प्रकाश्यते? 1

(ग) पत्रपत्रिकाणां प्रकाशनाय केषां नियमानां पालनं सम्पादकेः कर्त्तव्यम्? 1

(घ) त्रुटिशोधने प्रयुक्तम् अधोलिखितं चिह्नद्वयं अभिप्रायेण सह मेलयत— 2

	अ		ब
(i)	(-)	(क)	विवरण-चिह्नम्
(ii)	(:)	(ख)	योजक-चिह्नम्

★ ★ ★